

VYUŽITÍ BIBLICKÝCH POSTAVIČEK

V BIBLICKÉ PASTORACI

S PRAKTICKOU UKÁZKOU J 4,1–15

Marie Klašková

Praktická práce s Biblií ve skupině lidí je po druhém vatikánském koncilu zvláště v katolické církvi novinkou. Ve stejné době vznikají i biblické postavičky, které se velmi záhy stávají jednou z metod této práce. Autorka článku zařazuje tuto metodu do širšího rámce biblické pastorace, poukazuje na důležitost společné četby Písma a následného ztvárnění klíčového poselství pomocí biblických postaviček. Na závěr přikládá vzorovou ukázkou průběhu setkání k textu J 4,1–15, který je v roce křtu velmi aktuální.

**PHDR. MARIE
KLAŠKOVÁ**

Vystudovala TF JU, titul PhDr. získala na CMTF UP a licenci pro vedení kurzů výroby a práce s biblickými postavičkami ve Švýcarsku. Od roku 2000 pracuje v Českém katolickém biblickém díle.

Recepte biblického textu

Druhý vatikánský koncil znamenal v katolické církvi mnoho nového v přístupu k Bibli. Vybízí všechny věřící, aby častým čtením Písma svatého získali „nesmírně cenné poznání Ježíše Krista“ (Flp 3,8). „Vždyť neznat Písmo znamená neznat Krista“ (sv. Jeroným). Ať tedy věřící rádi přistupují přímo k posvátnému textu jak prostřednictvím posvátné liturgie, tak v četbě. Věřícím křesťanům musí být dokořán otevřen přístup k Písmu svatému.¹ Koncil vybízí ke zřizování biblických vzdělávacích institucí, které by sloužily realizaci biblického apoštolátu. To bylo impulsem pro vznik národních institucí, jejichž posláním je přinášet Boží slovo věřícím, učit je jak Bibli číst a rozumět jí. Pro praktickou práci s Bibli se jako jedna z účinných metod ukázala práce s biblickými postavičkami. Biblické postavičky jsou však pouze jednou z možností, jak lze pracovat s poselstvím biblických textů.

Metodicky smíšená práce s Bibli využívá vedle biblických postaviček také jiných prostředků, jako jsou například symboly, šipky s vysvětlujícím textem a barvy. Práci s postavičkami takřka vždy předchází práce s textem, která je více zaměřená na kognitivní stránku člověka. Ta pomáhá skupině objevit souvislosti, vztahy, obsahy a motivy textu. Co člověk sám objeví a zažije, prohlubuje jeho víru, důvěru ve vlastní úsudek a jeho křesťanskou zralost.²

Existuje mnoho přístupů jak se zabývat biblickým textem. Metodologicky je můžeme rozdělit na postupy zaměřené na autora textu, zaměřené na text, na obsah a na čtenáře. Grafickým znázorněním vzniká hermeneutický čtyřúhelník, resp. spirála.³ Praktická práce s Bibli je druhem recepte biblického textu orientovaným na čtenáře: umožňuje mu překlenout vzdálenost mezi dobou autorů či prvních adresátů biblických textů a naší současností. Cílem je správná aktualizace poselství biblických textů pro posilu života víry křesťanů.⁴ Obecně totiž platí, že literárním dílem se text stává pouze tehdy, najde-li čtenáře, kteří mu dají život tím, že si ho přisvojí. Přisvojení textu, ke kterému může dojít individuálně nebo ve společenství, přispívá k jeho lepšímu pochopení. Co se při osobním osvojování biblického textu odehrává,

záleží hlavně na čtenáři, na jeho sociálním a kulturním kontextu, na jeho přístupu k životu, ke světu.

Zde se dotýkáme celých dějin vlivu Bible na člověka. Vyprávění o Ježíšově narození, popsané v Lukášově evangeliu, natolik zaujalo svatého Františka z Assisi, že vytvořil první živý betlém. V šedesátých letech 20. století byl tento příběh impulsem pro sestru Anitu Derungs, která udělala první biblické postavičky, a tak připravila betlém, jehož postavičkami mohly děti hýbat, měnit jejich polohu. Později se postavičky sestry Anity začaly využívat i ve vztahu k jiným textům a začaly se jimi zachycovat i jiné novozákonní a starozákonní příběhy. Díky spolupráci Rakouského a Českého biblického díla se biblické postavičky dostaly také k nám.

Prvotním účelem četby ve skupině není podrobné exegetické, tedy vědecké zkoumání, ale četba, jejímž cílem je nechat se oslovit, proměnit. Text má být výzvou ke změně smýšlení. Postavená scéna má informovat o minulosti. V této souvislosti se využívá poznatků exegetů. Scéna může také aktualizovat poselství, hlásat ho v dnešní době a pro současnou situaci, může také burcovat a provokovat k zaujetí stanoviska, nebo může jen jednoduše působit radost, případně vyvolat umělecký dojem.

Celostní přístup

Tento druh recepte biblického textu se vyznačuje celostním přístupem k Písmu svatému. Biblické texty vycházejí ze života konkrétních lidí, zachycují jejich situaci, problémy, krize, zkoušky, ale i radosti a štěstí. Bible je psána životem a pro život.

Lidé zakoušejí události celostně, tedy nejen duševně, ale také tělesně. Vyjadřují poselství nejen slovy, ale umožňují slovům „vtělení“ pomocí svého neverbálního projevu. Ke svědectví o celých dějinách spásy bychom neměli hledat jen přístupy rozumové, ale celostní, které zapojí i tělo a duši. Práce s biblickými postavičkami tomuto přístupu odpovídá. V něm jsou prostorově znázorňovány scény, které slouží hlásání zvěsti, aby mohla být účinná.

Při tomto druhu četby Písma svatého se do čtení nezapojují především rozumové schopnosti („hlava“), ale ve velké míře také smyslové vnímání („ruce“) a emocionalita („srdce“). V německy mluvících zemích se říká, že při praktické práci s Bibli se využívá metody tří „H“ – Hirn, Hände, Herz (hlava, ruce, srdce). Skupina se snaží porozumět textu společnou četbou, podrobným zkoumáním a výkladem. Chce proniknout do jeho hloubky. Již v této fázi se může objevit slovo či věta, která se dotkne lidského srdce, která osloví. Zapojením kreativních činností, jako je třeba práce

s biblickými postavkami, se biblická zvěst konkretizuje, stává se osobním poselstvím.

Většina biblických textů je písemným vyjádřením životních zkušeností jednotlivce, skupiny lidí nebo společenství celého národa. Je proto vhodné Bibli číst a čerpat z dávných zkušeností pro svou situaci, každodenní život.

Praktické možnosti využití

Biblické postavky není možné koupit hotové. Lze je pouze vyrobit na kurzu vedeném odborně vyškolenou lektorkou s licenci⁵ (www.biblickedilo.cz; www.biblickepostavicky.cz). Součástí kurzu výroby postavek je vždy i práce s biblickým textem a s již hotovými postavkami, což je velmi důležité pro další práci účastníků kurzu. Biblické postavky lze používat nejen při setkání nad Bibli pro dospělé či seniory, ale také při bohoslužbě a pobožnostech, v mateřských školkách, při výuce náboženství, přípravě rodičů a dětí na svátosti, v terapeutické praxi a samozřejmě při výstavách a ke stavbě vánočních betlémů.⁶

Obecně se uznává, že z didaktického hlediska splňují biblické postavky velmi mnoho požadavků na účinné zprostředkování biblického textu. Jedná se o názorný prostředek, skrze který může člověk vnímat biblický text více smysly. Vzhledem k tomu, že postavky tvarem a proporcemi připomínají lidské tělo, umožňují snadné ztotožnění se s nimi. Během let, co pracuji s lidmi v biblických skupinkách, je vidět, že ti, kteří pravidelně pracují s biblickými postavkami, ztrácejí ostych a dokážou se v běžném životě lépe vyjádřit slovy i gesty. Účastník si také sám určuje, jak hluboko sám sebe do práce s biblickými postavkami zapojí. Může se s postavkou zcela identifikovat, nebo se od ní distancovat a jasně rozlišovat mezi svými pocity a vyjadřováním postavky. Může se také podívat na scénu v celku a z různých směrů. To je hlavní rozdíl mezi prací s postavkami a klasickou hrou v rolích. Úplné vtažení do děje nebo určitý odstup je zcela v rukou účastníků.⁷

Možnosti práce s biblickými postavkami mají samozřejmě i své meze. Ze zkušenosti vím, že je to pomůcka, která není vhodná pro všechny biblické texty (abstraktní texty jsou náročné na ztvárnění pomocí postavek) a také se nehodí pro všechny skupiny (pubertální mládež ve věku 13–16 let). Je třeba být opatrný ve využití rekvizit. Pokud člověk použije všechny rekvizity, které má k dispozici (dům, stromy, zvířata, šperky, nádoby aj.), vytvoří sice nádhernou a rozmanitou scénu, ale také se v ní může zcela ztratit hlavní poselství textu.

Kreativita a její úskalí

Scénu netvoří sám moderátor, ale zapojuje se do ní každý z účastníků. To je vytrhuje z pasivity a povzbuzuje ke kreativní činnosti a odpovědnosti za vzniklé dílo. Než se začne tvořit konkrétní scéna, je třeba najít klíčový okamžik, dohodnout se, která scéna z příběhu se bude znázorňovat. Kolektivní práce samozřejmě podporuje komunikaci a kooperaci ve skupině.

Během práce vznikne obraz, který se již dál nepohybuje. To umožňuje další práci ve skupině (bibliodrama, rozhovor, tichá meditace aj.). Pomalým pohybováním postavkami a změnou postoje jejich těla (včetně gestiky) během zpracování textu se velmi dobře zvýrazňují změny, popř. pohyb při postupu biblického vyprávění. Vstřebávání během pomalého zpracovávání umožňuje sledování práce ve skupině všemi účastníky. Nevede pouze k poznání průběhu, ale především sleduje,

k čemu nás chce text svým poselstvím inspirovat. Tak se často při práci s postavkami objeví také některé poznatky a textové souvislosti, které tu byly i dříve, kterých jsme si však nevšimli.

Je třeba si uvědomit, že mnoho odstínů zvěsti nelze biblickými postavkami vyjádřit kvůli jejich omezeným výrazovým možnostem. Obličej je náš nejsilnější výrazový prostředek s mnoha malými svaly. Kvůli chybějící mimice nejsou možné některé jemné nuance vyjádření. Rozmanitě výpovědi textu se zjednoduší a redukuje na takové, které může člověk vyjádřit svým tělem. Může se stát, že moderátor podsovává vlastní projekce biblickým postavám, lpí na určitém rozestavení biblických postavek apod. Zkušený moderátor by se této chyby neměl dopouštět. Celkově je třeba při zvažování možností a mezi prací s biblickými postavkami mnohem více ocenit užitek než těžkosti. Pro mnoho lidí se stalo biblické poselství pomocí v životě a víře na základě práce s biblickými postavkami.⁸

Doporučená literatura:

BIBLICKÉ POSTAVIČKY [online]. Olomouc. [cit. 2011-03-09]. Dostupný z webu: <http://www.biblickepostavicky.cz>
 ČESKÉ KATOLICKÉ BIBLICKÉ DÍLO. [online]. Dolany. [cit. 2011-03-09]. Dostupný z webu: <http://www.biblickedilo.cz>

Poznámky:

- II. Vatikánský koncil. *Věřoučná konstituce „Dei Verbum“*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 22 a 25.
- Srov. HECHTOVÁ, A. *Tvořivá práce s biblickými postavkami*. Dolany : České katolické biblické dílo, 2006, s. 42–43.
- Srov. OEMING, M. *Úvod do biblické hermeneutiky*. Praha : Vyšehrad, 2001, s. 17–18.
- Srov. PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Výklad Bible v církvi*. Praha : Zvon, 1996, s. 63.
- Srov. <http://www.biblische-figuren.at/seiten/kursleiterinnen.php> – [cit. 2011-03-15]; <http://www.vkbfs.ch> – [cit. 2011-02-28].
- Srov. http://de.wikipedia.org/wiki/Biblische_Erz%C3%A4hlfiguren – [cit. 2011-03-15]; DALFERTH, W. *Und er rührte sie an... Mit biblischen Erzählfiguren glauben, gestalten, erfahren, feiern*. Stuttgart : Junge Gemeinde, 2001, s. 161–162.
- Srov. BREM, G., HEIN, L. *Glauben ins Spiel bringen, Werkstattbuch Erzählfiguren*. Düsseldorf : Schwabenverlag, 2003, s. 33.
- Srov. HECHTOVÁ, A. *Tvořivá práce s biblickými postavkami*, s. 62–65.
- Více k modelu tří fází: Srov. HECHTOVÁ, A. *Kreativní přístupy k Bibli*. Brno : Kartuziánské nakladatelství ve spolupráci s Českým katolickým biblickým dílem, 2008, s. 85–93.
- Srov. PENNER, I., DAUSER, T., KOGLER, F. *Wenn Gebet Bewegung wird, Tänze zur Bibel*, s. 55–57. Na CD tanec č. 7 – Schöpfen: Die Frau am Jakobsbrunnen.

Praktická práce s Biblií – setkání Ježíše se samařskou ženou J 4,1–15

podle modelu tří fází⁹

Text: J 4,1–15

Pomůcky: biblické postavičky (2x Ježíš, 2x žena, příp. učedníci), látky, 2x studna, 2x džbán, tužky a okopírovaný text pro každého účastníka

Skupina: 10–15 věřících dospělých

OBSAH

1. fáze – přístup k textu:

Máme přistoupit k biblickému textu ze své vlastní zkušenosti. Čteme, že Ježíš usedl u studny, čekal na učedníky a měl žízeň. Účastníci vzpomínají na svou zkušenost se žízní, která je snad až ohrožovala na životě. Bez jídla člověk vydrží několik dní, bez vody však jen několik hodin, zvláště pak v letním horku.

2. fáze – práce s textem:

Po přečtení se budeme podrobně zabývat textem, hledat jeho výklad, význam a poselství pro dnešní dobu.

KDO? – rozhovor vede Ježíš a žena, učedníci odešli do města. V textu je dále zmiňován Jákob a jeho studna, Josefovo pole, skupiny lidí – Židé a Samařané.

KDE? – s využitím mapy si všimneme, že děj se odehrává na cestě z Judska do Galileje, v Samařsku, u města Sichar, pod horou Gerizím. Ježíš „musel“ jít přes Samařsko, i když se toto území většinou obcházelo, protože se Židé se Samařany nestýkají. Více k tomu F. J. Moloney, *Evangelium podle Jana*, s. 146.

KDY? – v některých textech je zmíněno roční období nebo denní doba. Zde je uvedeno, že bylo kolem poledne. Žena šla pro vodu v poledne, i když se voda běžně nosila ráno nebo večer. Nechtěla se s nikým setkat. Z kontextu vybraného úryvku vyplývá proč.

CO? – co je hlavním poselstvím textu? Pro každého účastníka může být hlavním poselstvím něco trochu jiného. Ježíš se setkává se ženou, Žid se Samařankou, nabízí jí vodu živou a zjevuje něco ze své podstaty. Ona pak jde do města a hlásáním o Ježíšovi nadchne celé město.

PROČ? – v čem je text aktuální? Ježíš také po nás něco žádá. Také nám nabízí vodu živou. Setká se s námi i v naší hříšnosti, nečeká, až budeme lepší...

3. fáze – s textem do života:

Pro zapojení více účastníků do práce s biblickými postavičkami se pracuje ve více menších skupinách.

1. skupina J 4,1–7a: Ježíš sedí u studny (poledne, unavený, žíznivý), žena nese džbán (na hlavě nebo rameni), aby načerpala vodu, v dále mohou být učedníci odcházející do města (nejsou důležití). Klíčové rekvizity – studna a džbán.

2. skupina J 4,7b–15: rozhovor Ježíše se ženou u studny, džbán už může ležet vedle ženy, již není důležitý.

Se scénou je možno dále bibliodramaticky pracovat. Jednou z možností jsou identifikace. Jejich cílem je hlubší zapojení a vtažení účastníků do biblického děje, ztotožnění se s biblickými postavami, s jejich prožíváním, jednáním, uvědomění si, jak bych na jejich místě jednal(a) já.

METODA

1. fáze – přístup k textu:

- Moderátor připraví do středu kruhu žlutou látku připomínající poušť a na ni položí biblickou postavičku, která znázorňuje člověka, který umírá žízní. Kolem něj je možné položit několik nádob, dnem vzhůru, bez vody.
- Moderátor vyzve účastníky ke vzpomínání: „Už jsem někdy umíral žízní? Dostal jsem se do situace, kdy jsem měl velkou žízeň a nebylo čeho se napít?“
- Účastníci se sdílejí o své zkušenosti.

Moderátor naváže na sdílení situací, kdy Ježíš usedl u studny, čekal na učedníky a měl žízeň

2. fáze – práce s textem:

- Účastníci vyhledají všechny role v textu a rozdělí si je mezi sebou (Ježíš, žena, vypravěč). Text přečteme v rolích.
- Zabýváme se textem pomocí otázek:
  - KDO?** (ptáme se na postavy, o kterých text mluví nebo je předpokládá)
  - KDE?** (ptáme se na zemi, město, místo, kde se událost odehrála, místa si najdeme na mapě)
  - KDY?** (ptáme se na roční období, denní dobu, hraje tento údaj důležitou roli?)
  - CO?** (ptáme se na klíčové poselství textu, co důležitého se odehrálo?)
  - PROČ?** (ptáme se na aktuálnost textu, proč číst text dnes?)
- Během práce s textem si objasníme i nejasnosti, které v textu objevíme.

3. fáze – s textem do života:

- Účastníci se rozdělí na 2 skupiny.
- Každá skupina si znovu přečte svůj díl textu (J 4,1–7a; J 4,7b–15). I kratší text se dá rozdělit na několik scén. Účastníci si scény pojmenují a vyberou jednu, na kterou se zaměří. Všimnou si, kdo v ní vystupuje, a vyberou odpovídající biblické postavičky. Dále zvolí potřebné rekvizity. V první scéně žena nese džbán, Ježíš sedí u studny, nemá vědro. Ve druhé scéně spolu vedou rozhovor. Účastníci se dohodnou, zda při rozhovoru budou oba sedět, stát, či každý bude v jiné pozici. Všimnou si vztahu mezi jednáajícími postavami, gest a postojem celého těla. Vyberou si látky na podklad a zachytí připravenou scénu.
- Identifikace: Účastník si vybere jednu postavu, vezme si ji do ruky, identifikuje se s ní a promluví jejím jménem: „Já, jako žena přicházející ke studni, si myslím, říkám...“ Pak ji vrátí zpět do scény a následuje další.
- Na závěr může být tichá meditace nad scénou nebo modlitba tvořená přímlovami a díky inspirovanými přečteným úryvkem. Nebo je možné zakončit setkání biblickým tancem.¹⁰

Summary: The Utilization of the Biblical Figures in the Biblical Pastoral Work

Practical group work with Bible is, especially in the Catholic Church, a novelty connected to the Second Vatican Council. At that time, biblical figures also started to appear, early becoming one of the methods of practical work with Bible. The author of the article places this method within a wider frame of biblical pastoration, pointing out the importance of joint reading of the Holy Word followed by enacting the key message through biblical figures. In conclusion, the author provides a sample of a meeting over the text of J 4,1–15, much up-to-date during the Year of Baptism.